

LEZEN IN HET MBO | IN DE PRAKTIJK

Deltion College en Stadkamer (Zwolle)

LEZEN IN HET MBO

Of een jongere nu leert voor kapper, administratief medewerker, veiligheidsassistent of kraamverzorger, Nederlandse taal staat bij vrijwel elke mbo-opleiding op het rooster. In het mbo omvat dit vooral spelling en spreek- en schrijfvaardigheid. Het lezen van fictie is, anders dan in het voortgezet onderwijs, niet wettelijk verplicht. Toch willen steeds meer mbo-opleidingen hier wel wat mee, om via het lezen van boeken hun studenten taalvaardiger te maken. Om opleidingen hierbij te helpen startte in 2017 de pilot de Bibliotheek *op school* in het mbo. Het Koning Willem I College in Den Bosch en Deltion College in Zwolle gingen hier als eerste mee aan de slag, iets later volgde ROC Midden-Nederland (locatie Amersfoort). Net als bij de Bibliotheek *op school* po en vmbo werken school en lokale Bibliotheek samen om de taalvaardigheid via vrij lezen op school en thuis te bevorderen. De ervaringen van het Deltion College kun je lezen in deze brochure.

WERKEN AAN BETEKENISVOL TAALONDERWIJS

Vrij lezen is binnen het Deltion College in Zwolle al sinds 2011 een begrip. Binnen de pilot van de Bibliotheek *op school* mbo koerst het ROC nu op een vrij lezen 2.0. Leraren ontwikkelen betekenisvol en motiverend onderwijs door taal en lezen te koppelen aan burgerschapsthema's. De school werkt daarbij nauw samen met Stadkamer en laat zich inspireren en begeleiden door onderzoekers van Hogeschool Windesheim.

Deltion College mag met recht een voorloper heten als het gaat om leesonderwijs in het mbo. In 2011 begon één docent ermee en inmiddels hebben zo'n tachtig leraren het opgenomen in hun lessen (zie ook kader Tien gouden regels). Voor veel Zwolse mbo-studenten is lezen dus heel gewoon. Frank Schaafsma, projectleider Nederlands, Engels en burgerschap binnen Deltion, heeft er al de nodige lezingen en presentaties over gegeven. Ondertussen is hij in het denken over beter taalonderwijs alweer enkele stappen verder. Zijn zelf gestelde opgave: hoe kun je het vak Nederlands betekenisvoller en motiverender maken voor studenten? Want mbo-studenten willen vooral een vak leren, taal interesseert hen doorgaans minder. Toch hebben ze die taal nodig om de opleiding succesvol te doorlopen en later een goede beroepsbeoefenaar te worden en volwaardig mee te kunnen draaien in de samenleving. Een bibliotheek op school had Deltion niet meer nodig - de mediatheek is al op orde en er zijn al jarenlang nauwe contacten met Stadkamer. Maar de Bibliotheek *op school* - mbo bood wel een mooie kans om leraren binnen een pilot nieuw onderwijs te laten ontwikkelen en te beproeven. En daar zetten collegebestuur en bibliotheekdirectie graag hun handtekening onder.

DELTION IN HET KORT

Ruim 16.000 studenten

225 opleidingen

Studiejaar 2017-2018 » 3 leraren met elk 1 klas (samen circa 65-70 studenten)

- Banket en Patisserie
- Metaal
- Media en Vormgeving

Studiejaar 2018-2019 » 9 nieuwe/extra deelnemers aan pilot (samen circa 210 studenten)

- Tandartsassistent
- Pedagogisch Werk
- Handel en Ondernemen
- Financiële Beroepen
- Luchtvaartdienstverlening
- Sport & Bewegen
- Orde & Veiligheid
- Defensie
- Verpleegkunde

Partners

Stadkamer Zwolle

Rijnbrink Groep

Hogeschool Windesheim (onderzoeker Erna van Koeven)

Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (opleiding maatschappijleer)

Hogeschool van Amsterdam (onderzoeker Bram Eidhof)

Burgerschap

Bij bijna elke mbo-opleiding staat Nederlands op het rooster. De lesmethode bestaat vaak uit losse lesjes en oefeningen. Schaafsma wilde dat graag verbeteren. 'Uit onderzoek is bekend dat taalonderwijs motiverender en effectiever is naarmate het voor studenten contextrijker en betekenisvoller wordt. Het moet minder hapsnap worden.'

Dat kan door Nederlands en vrij lezen te verbinden met het vak burgerschap, dat net als taal een (wettelijk verplicht) curriculumonderdeel is voor alle mbo-opleidingen en daarmee een vanzelfsprekende context. Die context kan er ook voor zorgen dat het vrij lezen een inhoudelijke inbedding krijgt. Een andere optie is om taal te verbinden aan de vaklessen en dat gebeurt ook al. 'Zo laten ze bij Zorg studenten boeken over zorg lezen. Maar niet overal is die link met het latere beroep zo gemakkelijk te leggen, over Metaal bijvoorbeeld zijn niet zoveel leesboeken te vinden. Daarom is burgerschap een welkome kapstok', licht Schaafsma toe. 'Burgerschap is het inhoudelijke uitgangspunt en de taal wordt aan deze context gekoppeld.' Hij vond bovendien inspiratie en bevestiging in het [onderzoek](#) van Bram Eidhof (Hogeschool van Amsterdam) waaruit een sterke samenhang tussen taalontwikkeling en burgerschapskunde bleek: hoe beter in taal, hoe hoger de scores op burgerschapskennis en -houding.

Samen met Erna van Koeven (onderzoeker Hogeschool Windesheim), enkele leraren en Sanne Gras, tot september 2018 adviseur media- en taaleducatie voor het voortgezet onderwijs bij Stadkamer, formuleerde Schaafsma twee thema's om in de lessen mee te werken: verzet en over grenzen. 'Lezen en schrijven moeten gaan over waar studenten zelf mee bezig zijn en dingen die hun hart raken.'

Daarom hebben we gezocht naar multi-perspectivische thema's die studenten breed in kunnen vullen en altijd kunnen verbinden met hun eigen leven.' Sanne Gras vult aan: 'Verzet kan gaan over de Tweede Wereldoorlog, maar ook over verzet tegen je ouders of protestlieders. En over grenzen gaan is reizen, maar ook #metoo en pesten.'

Beide thema's bieden bovendien aanknopingspunten voor burgerschapscompetenties als kritisch nadenken, sociaal bewustzijn en rekening houden met en respect voor andersdenkenden. Het lezen van fictie doet daar nog een schepje bovenop: het stimuleert studenten om door andermans ogen te kijken. Zo versterken taal, eigen ervaringen van studenten en betekenisvolle contexten elkaar.

Lesontwikkeling

Leraren Nederlands en burgerschap van drie opleidingen (zie kader Deltion in het kort) zijn, met steun van hun opleidingsmanagers, in het eerste pilotjaar met de thema's in de lessen aan de slag gegaan. De pilotgelden zijn gebruikt om hen vrij te roosteren, zodat ze echt tijd hebben voor lesontwikkeling. Schaafsma en Van Koeven hebben, samen met mediathecaris Carla Brugman van het Media Informatie Centrum (MICT) van Deltion, bovendien het nodige voorwerk verricht. Zo schreven ze een docentenhandleiding met een lesformat, keuzeopdrachten en mogelijke aanpakken. Deze bevat ook informatie over inzichten uit onderzoek over wat werkt, zoals contextrijk onderwijs, betekenisvol leren, burgerschap en (vrij) lezen. Bijvoorbeeld dat je teksten niet moet vereenvoudigen, studenten beter kunt helpen moeilijkere teksten te lezen en begrijpen, waardoor hun woordenschat en spelling verrijkt worden. Stadkamer en MICT stelden bovendien per thema materiaallijsten samen. 'We hebben daarbij gelet op zoveel mogelijk verschillende invalshoeken, zowel qua inhoud als vorm. De lijst bevat niet alleen boeken, maar ook krantenartikelen, filmpjes en muziek', vertelt Gras. En natuurlijk staan ook de boeken met levensverhalen van de eigen studenten erop die Deltion heeft laten maken door studenten journalistiek van Hogeschool Windesheim: *Queen Latifa* (2014) en *King Leroy* (2018).

Studenten en leraren kunnen alle materialen in het MICT terugvinden, daar zijn aparte boekenkasten voor beide thema's ingericht. In Stadkamer is dat niet het geval. 'Maar onze baliemedewerkers weten wel dat Deltion met deze thema's

bezig is en gaan vaak het gesprek met hen aan: wat voor boek zoek je dan en wat vind je interessant? Zo krijgen ze een passend boek.' Schaafsma vult aan: 'Voor de herkenning is zo'n themakast natuurlijk heel mooi. Maar naarmate de pilot groeit, zal één kast niet meer toereikend zijn. Er ontstaan dingen door de lessen te geven, er komen steeds weer nieuwe materialen bij. Het is belangrijk om telkens actueel en aansprekend materiaal te gebruiken.'

Zo zette een docent Nederlands bij de opleiding beveiliging de zaak Holleeder centraal om een eigen draai aan het thema verzet te geven. Zij begint met een artikel uit de krant, leest daarna voor uit Judas van Astrid Holleeder en discussieert dan met studenten wat die ervan vinden dat Holleeders zus dat boek heeft geschreven. Is dat verzet of verraad?

De crux is dat er in de lessen ruimte is voor de eigen leefwereld en ervaringen van studenten. 'De docent pakt het thema echt samen met de klas op. Niet: dit moeten jullie doen, maar wat vinden jullie ervan', vertelt Schaafsma. 'Bij verzet kun je bijvoorbeeld beginnen met: schrijf eens in tien zinnen op wat verzet voor jou betekent. Dat is wat anders dan maak de schrijfpdracht op bladzijde 16.'

Gras vult aan: 'Die eigen inbreng zorgt voor eigenaarschap. Studenten zijn trots op waar ze mee bezig zijn en bereiken.'

TIEN GOUDEN REGELS VOOR VRIJ LEZEN

Erna van Koeven (Hogeschool Windesheim) deed bij Deltion onderzoek naar de voorwaarden en succesfactoren voor vrij lezen in het mbo. Haar publicatie [Je vak moet je doen, niet lezen](#) (2015) bevat de volgende tien gouden regels voor vrij lezen:

1. Het leesplezier van de studenten staat centraal.
2. Vrij lezen vindt plaats in een veilige positieve sfeer met een vaste groep, op een vaste tijd en met een vaste begeleider.
3. Tijdens vrij lezen is sprake van rust en stilte en er wordt de tijd genomen voor de implementatie ervan.
4. Leraren en studenten weten waarom wordt gelezen.
5. Voor alle studenten gelden dezelfde afspraken.
6. Leraren zijn rolmodel voor studenten door zelf te lezen.
7. Er is een aansprekend boekenaanbod.
8. Studenten denken mee over de invulling van vrij lezen.
9. Omgaan met verschillen vindt plaats binnen de groep (gevarieerd boekenaanbod, e-readers, luisterboeken).
10. Vrij lezen wordt ondersteund door het management en binnen het team wordt samengewerkt.

Infrastructuur

De inhoud staat dus voorop in de Zwolse pilot Burgerschap, Nederlands & Lezen. Stadkamer is hierin nadrukkelijk meedenkende partner. Dat neemt niet weg dat de bibliotheek ook diverse praktische zaken voor haar rekening neemt. Maar die infrastructuur lag er al. Zo werkt Deltion al jaren samen met Stadkamer en Rijnbrink, de provinciale ondersteuningsinstelling, voor wisselcollecties en een aquabrowser. Alle studenten (en medewerkers) zijn op kosten van het ROC lid van de bibliotheek en kunnen met hun studentenkaart boeken lenen. Dat kan in Stadkamer of elke andere bibliotheek in Overijssel, maar ook in de schoolmedia-theek. 'Daar kunnen ze op computers in onze hele collectie kijken en materialen aanvragen en dan ligt dat de volgende dag op school. Wij verzorgen dagelijks transporten aan Deltion', vertelt Gras.

Dat maakt boeken lenen voor studenten heel laagdrempelig, niet voor niets gaat 90% van de uitleningen via school. Daar zit ook een schoolmediathecaris klaar die studenten helpt bij het kiezen van een boek.

'Wij vinden dat dit bij onze taken hoort', stelt Gras. 'Als bibliotheek zijn wij nu bezig met een aanpak voor 0-18 jaar, *Alle Zwolse kinderen lezen*, gericht op preventie van laaggeletterdheid, dus we vinden het juist mooi en vanzelfsprekend dat we die lijn kunnen doortrekken naar het mbo. Het past bovendien in de visie en missie van Stadkamer om duurzame samenwerkingen in de stad aan te gaan. Je kunt vanuit één instelling een bepaald doel willen halen, maar het is veel sterker als alle organisaties die een taak hebben rondom jongeren, samenwerken.'

Deze solide infrastructuur maakt dat zaken snel en flexibel te regelen zijn. Schaafsma geeft het voorbeeld van een opleiding die wat wilde doen rondom hospitality, gastvrijheid. 'Dat vonden we een mooi thema en toen had onze mediatheek het zo voor elkaar dat er een lijst met bijpassende materialen kwam.'

SUCCESSFACTOREN

Uitvoerend niveau

- **leraren werken vanuit intrinsieke motivatie aan verbetering van hun onderwijs**
- **mediatheek met materialen passend bij burgerschapsthema's**
- **koppeling vrij lezen aan thema's maakt lezen betekenisvol en daarmee motiverend voor studenten**

Beleidsniveau

- **continuïteit in samenwerking school en bibliotheek, los van individuen**
- **de bibliotheek is niet louter leverancier, maar meedenkend partner**
- **korte lijnen projectleider, leraren, mediatheek en bibliotheek**
- **evidence-based onderbouwing van de didactische aanpak**

Strategisch niveau

- **enthousiasme en betrokkenheid collegevoorzitter**
- **(financiële) steun van directies ROC en bibliotheek**

Groeimodel

Schaafsma is bewust klein begonnen, met drie leraren van drie opleidingen die zelf graag hun onderwijs wilden verbeteren. Zij zijn nog steeds enthousiast - 'eindelijk zijn we betekenisvol bezig', hoort Schaafsma terug - en gaan door. Sinds dit studiejaar zijn daar negen nieuwe opleidingen bijgekomen. 'Ze hoeven niet per se binnen deze pilot aan de slag', zegt Schaafsma. 'Het gaat ons er vooral om dat mensen kritisch nadenken over hun taalonderwijs en hoe ze dat contextrijker kunnen maken. De enige voorwaarde die we stellen is dat vrij lezen deel uit blijft maken van hun onderwijs, omdat alle onderzoeken uitwijzen dat dit een zeer effectieve manier van taalonderwijs is.'

Het collegebestuur onderschrijft het belang van vrij lezen en contextrijk taalonderwijs, van een verplichting van hogerhand is geen sprake. En dat is vooralsnog ook prima, vinden Schaafsma en Gras. 'Het werkt het beste als leraren er zelf voor kiezen, met hun hart en omdat ze erachter staan. Als je zelf uitstraalt dat je het belangrijk vindt en er plezier in hebt, dan ben je een rolmodel voor studenten, anders werkt het niet. Wij gaan uit van de olievlek, zo ging dat met vrij lezen en zo gaat dat hopelijk ook met contextrijk (taal)onderwijs.'

Dat groeimodel geldt ook voor de thema's. Dit studiejaar komt gastvrijheid er als derde thema bij en op termijn moeten dat er vier worden, voor elke lesperiode van tien weken eentje. Het ideaal zou zijn dat de lessen in blokken ingeroosterd worden, dan kun je echt de diepte in. Dat is nu nog niet altijd het geval. 'Stel dat dit echt een succes wordt, dan kan dat een volgende stap zijn.' Overigens bepalen opleidingen zelf hoeveel uur ze aan Nederlands en burgerschap besteden.

Onderzoekster Erna van Koeven (Hogeschool Windesheim) gaat de opbrengsten van de pilot evalueren en kijken wat wel en niet werkt en wat de effecten en voorwaarden zijn. Schaafsma verwacht niet dat de toetsprestaties meteen omhoog gaan, wel dat studenten het onderwijs motiverender en betekenisvoller gaan vinden. En dat vormt het begin van alle leren.

PRAKTISCHE TIPS

- **werk bottom-up met leraren die willen**
- **leraren: inspireren in plaats van verplichten**
- **studenten: meer leren door motiveren**
- **benut kennis uit onderzoek om je onderwijs te verbeteren**
- **rooster leraren vrij om nieuw onderwijs te ontwikkelen**
- **boeken lenen met studentenkaart is laagdrempeliger dan met een apart bibliotheekpasje**

COLOFON

Opdrachtgever

Kunst van Lezen

Tekst

Bea Ros, Zunneberg & Ros Tekstproducties

Foto's

Met dank aan Deltion College

Vormgeving

Ingrid de Jong, Cubiss

Voor meer informatie

www.kunstvanlezen.nl | www.leesmonitor.nl | www.lezen.nl

www.debibliotheekopschool.nl | www.kb.nl

oktober 2018

KUNST VAN LEZEN

Kunst van Lezen (Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek) is het preventieve onderdeel van het actieprogramma *Tel mee met Taal* van het kabinet om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. Kunst van Lezen bestaat uit de programma's *BoekStart*, de *Bibliotheek op school* en leesbevorderingsnetwerken.

DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

Kunst van Lezen stimuleert sinds 2009 duurzame samenwerking op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden tussen bibliotheken en basisscholen door middel van de aanpak de *Bibliotheek op school*. Dit is een aanpak die zich richt op het optimaliseren van de samenwerking tussen scholen en bibliotheken. Centrale elementen daarbinnen zijn: het versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek), het aantonen van de effectiviteit van het programma en het vergroten van de deskundigheid van intermediairs op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden.

Vanaf 2013 bestaat de *Bibliotheek op school* op middelbare scholen, met name binnen het vmbo. Sinds 2017 is Kunst van Lezen gaan inzetten op de *Bibliotheek op school* mbo. Eerst door middel van enkele pilots, waaronder die op het Deltion College in Zwolle. Deze pilot is beschreven in deze brochure: *Lezen in het mbo - in de praktijk. Deltion College en Stadkamer (Zwolle)*.